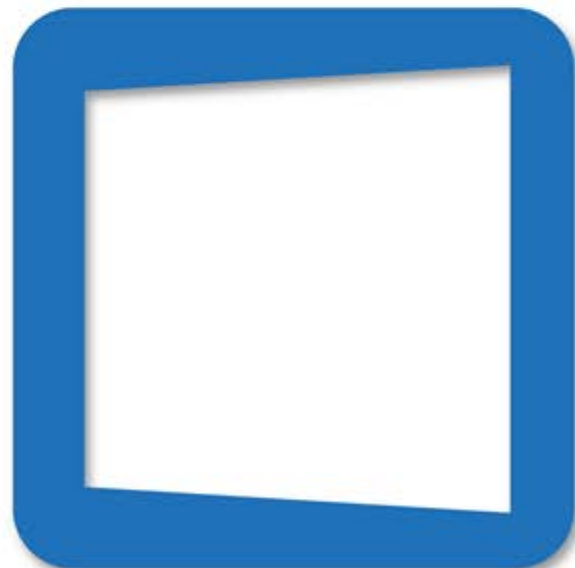

onderzoeksopzet

economische en maatschappelijke steunmaatregelen coronaperiode

mei 2024

1 inleiding

1-1 aanleiding onderzoek

Eind februari 2020 werden in Nederland de eerste gevallen van COVID-19 (hierna corona) geconstateerd. In de periode daarna zijn landelijk en lokaal maatregelen genomen om de verspreiding van corona tegen te gaan. Het gaat hierbij om infectieziektebestrijdingsmaatregelen als contactbeperkingen en lockdowns en later coronatesten en vaccinaties. In het voorjaar van 2022 waren deze maatregelen vrijwel volledig verdwenen.

Het was snel duidelijk dat corona, en de bestrijding daarvan, uitzonderlijke economische gevolgen zou hebben. Corona en de daaropvolgende maatregelen legden complete sectoren, zoals de horeca, contactberoepen en de evenementenbranche, stil. Daarnaast leidden de onzekerheid en het thuisblijfadvis tot een sterke afname van de vraag naar niet-essentiële goederen en diensten, zoals kleding. De eerste inschatting was dat hierdoor de economische activiteit in het tweede kwartaal van 2020 met zo'n 10 tot 15% zou dalen en de bbp-krimp over 2020 landelijk zou uitkomen op 6% en in de regio Rijnmond zelfs op 6,4%.¹

Kort daarna kwam er aandacht voor de mogelijke maatschappelijke gevolgen. Zo verscheen al in april 2020 een onderzoek naar de maatschappelijke gevolgen van corona in Rotterdam.² Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) waarschuwde in mei 2020 dat corona maatschappelijke problemen op het gebied van participatie, ongelijkheid en sociale cohesie zou kunnen verergeren.³

Landelijk werd er in maart 2020 een steunpakket opgetuigd om banen te behouden en de economische gevolgen te beperken.⁴ Gemeenten voerden in aanvulling daarop eigen economisch en maatschappelijk beleid om de negatieve economische en maatschappelijke gevolgen verder te beperken. Zo verstrekten gemeenten subsidies en leningen, maar ook niet-financiële hulp aan ondernemers, maatschappelijke partners en burgers.

In de coronaperiode verkeerde Nederland in een crisismodus. Er kwamen nieuwe taken op de gemeente af. En het crisisbesef na het uitbreken van corona leidde tot andere behoeften in het beleidsproces; de nadruk kwam te liggen op het snel nemen van besluiten. Dit had gevolgen voor de rol van gemeenteraden. Zij boden ruim baan aan het lokale bestuur en kwamen meer op afstand te staan.⁵

¹ Centraal Planbureau, *Juniraming 2020: vooruitzichten 2020 en 2021* (Den Haag: CPB, 2020), 4, <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Juniraming-2020.pdf>; Walter Manshanden, Olaf Koops en Frank van Oort, *Impact van de corona-epidemie op de economie van Rijnmond, Metropoolregio Rotterdam Den Haag en Zuid-Holland* (Rotterdam: NEO Observatory en Erasmus Universiteit, 2020), 4, https://staging-kennis-zuid-holland.ability.nl/wp-content/uploads/2020/01/210108_effecten_groeiagenda_zuid-holland_rapport.pdf.

² Godfried Engbersen et al., *De bedreigde stad: de maatschappelijke impact van covid-19 op Rotterdam* (Rotterdam: Kenniswerkplaats Leefbare Wijken, 2020), https://www.impactcorona.nl/wp-content/uploads/2020/10/2020-04-Def_rapportdebedreigde-stad.pdf.

³ Lisette Kuiper en Kim Putters, *Zicht op de samenleving in coronatijd* (Den Haag: SCP, 2020), <https://www.scp.nl/binaries/scp/documenten/publicaties/2020/05/18/zicht-op-de-samenleving-in-coronatijd/SCP+Zicht+op+de+samenleving+in+coronatijd.pdf>.

⁴ Wouter Koolmees, "Noodpakket banen en economie," Eerste Kamer (Kamerbrief, 35 420 nr. A, 17 maart 2020).

⁵ Raad voor het Openbaar Bestuur, *Van crisis naar opgave: over de blijvende gevolgen van de coronapandemie voor gemeenten en openbare lichamen in Caribisch Nederland* (Den Haag: ROB, 2022), 34-37, <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/binaries/raad-openbaar-bestuur/documenten/publicaties/2022/03/10/van-crisis-naar-opgave/ROB-advies+%27Van+crisis+naar+opgave%27.pdf>.

Nu de coronaperiode voorbij is, is er ruimte om terug te kijken. Er zijn ondertussen uitgebreide evaluaties gedaan van de aanpak van corona, waaronder van de landelijke economische coronasteunmaatregelen.⁶ De gemeente Rotterdam heeft onder andere binnen het project 'Veerkrachtige(R) organisatie' de eigen uitvoeringsorganisatie in coronatijd geëvalueerd en hier lessen uit getrokken.⁷ Dit rekenkameronderzoek vult deze evaluaties aan door te kijken naar de economische en maatschappelijke steunmaatregelen die de gemeente Rotterdam heeft genomen. Specifiek evalueert dit onderzoek de totstandkoming van het coronasteunbeleid en de economische en maatschappelijke coronasteunmaatregelen; het doelbereik van de economische steunmaatregelen en; de lessen die uit dit beleidsproces zijn getrokken.

1-2 leeswijzer

Hoofdstuk 2 van deze onderzoeksopzet schetst de landelijke achtergrond en context waarbinnen de Rotterdamse coronasteunmaatregelen zijn genomen. Hoofdstuk 3 geeft de doelstelling van het onderzoek en de vragen die het beoogt te beantwoorden weer. Hoofdstuk 4 licht toe welke onderzoeksmethoden worden ingezet. Hoofdstuk 5 staat stil bij de organisatorische aspecten van het onderzoek.

⁶ Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Aanpak coronacrisis – Deel 1: tot september 2020* (Den Haag: OVV, 2022), https://onderzoeksraad.nl/aanpak_coronacrisis_deel_1_tot_september_2020_juni_2022-pdf; Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Aanpak coronacrisis - Deel 2: september 2020 - juli 2021* (Den Haag: OVV, 2022), https://onderzoeksraad.nl/aanpak_coronacrisis_deel_2-pdf; Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Aanpak coronacrisis - Deel 3: januari 2020 - september 2022* (Den Haag: OVV, 2023), <https://onderzoeksraad.nl/wp-content/uploads/2024/02/Aanpak-coronacrisis-deel-3-januari-2020-%E2%80%93-september-2022.pdf>.

⁷ "Effecten en maatregelen Covid-19", Gemeente Rotterdam, geraadpleegd op 15 april 2024, <https://www.watdoetdegemeente.rotterdam.nl/jaarstukken2021/paragrafen/bedrijfsvoering/08-corona/>.

2 achtergrond en context

2-1 coronaperiode

In januari 2020 werd bekend dat er in China een nieuwe ziekte rondging: COVID-19. In eerste instantie werd het risico klein geacht dat deze ziekte Nederland zou bereiken. Eind februari 2020 bleken er echter grote ziekteclusters in Italië te zijn. Vlak daarna werden in Nederland de eerste coronabesmettingen geconstateerd. De verwachting was dat Nederland deze besmettingen met bron- en contactonderzoek zou kunnen indammen.⁸

Toen bleek dat het virus wijdverspreid was in Nederland, greep de overheid in op het dagelijkse leven. Mensen met coronaklachten moesten thuisblijven en er kwam een thuiswerkadvies. Vlak daarna moesten onder meer cafés, sportscholen, sauna's, scholen en kinderopvang sluiten.⁹ Uiteindelijk kwam er eind maart een zogenoemde intelligente lockdown. Daarbij werd onder andere geadviseerd zoveel mogelijk binnen te blijven, afspraken van drie of meer mensen werden verboden en contactberoepen, zoals kappers, moesten dicht.¹⁰ Vanaf mei 2020 werden deze maatregelen stap voor stap versoepeld.

Corona kwam daarna in golven. Na perioden met relatief lage ziektelast en beperkingen volgden perioden met hogere ziektelast en vervolgens zwaardere maatregelen. Uiteindelijk zijn er in totaal drie lockdowns geweest waarin onderwijs, contactberoepen en sportscholen moesten sluiten en aanvullende beperkingen golden. De laatste lockdown was in december 2021 en januari 2022. Uiteindelijk vervielen vrijwel al deze coronabestrijdingsmaatregelen in maart 2022.

2-2 landelijke steunmaatregelen

Het Rijk heeft vanaf het begin maatregelen genomen om de sociaaleconomische schade naar aanleiding van corona te beteugelen. De eerste aankondiging van bedrijfssluitingen werd nog de volgende dag opgevolgd met de aankondiging van economische steunmaatregelen voor bedrijven en zzp'ers.¹¹ Hoewel de details nog uitgewerkt moesten worden, werd duidelijk dat zij gecompenseerd zouden worden voor omzetverlies en aanspraak konden maken op belastinguitstel.

⁸ "Debat over de ontwikkelingen rondom het coronavirus", Tweede Kamer, geraadpleegd op 15 april 2024, https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/kamer_in_het_kort/debat-over-de-ontwikkelingen-rondom-het.

⁹ "Aanpak coronavirus vraagt om tijdelijke sluiting scholen en kinderdagverblijven", Rijksoverheid, geraadpleegd op 15 april 2024, <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/15/corona-aanpak-vraagt-om-tijdelijke-sluiting-scholen-en-kinderdagverblijven>.

¹⁰ "Letterlijke tekst persconferentie minister-president Rutte, ministers Grapperhaus, De Jonge en Van Rijn over aangescherpte maatregelen coronavirus", Rijksoverheid, geraadpleegd op 15 april 2024, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/mediateksten/2020/03/23/persconferentie-minister-president-rutte-ministers-grapperhaus-de-jonge-en-van-rijn-over-aangescherpte-maatregelen-coronavirus>.

¹¹ "Letterlijke tekst persconferentie ministers Wiebes, Hoekstra en Koolmees over economische maatregelen coronavirus", Rijksoverheid, geraadpleegd op 15 april 2024, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/mediateksten/2020/03/17/persconferentie-ministers-wiebes-hoekstra-en-koolmees-over-economische-maatregelen-coronavirus>.

Uiteindelijk heeft het Rijk via verschillende regelingen meer dan 80 miljard euro beschikbaar gesteld om bedrijven in Nederland te helpen in de periode van maart 2020 tot en met juni 2022.¹² Het tekstkader hieronder licht de belangrijkste regelingen hiervan toe. Deze steunmaatregelen begonnen vrij generiek en kregen na verloop van tijd strengere voorwaarden. Gedurende de coronaperiode werd namelijk duidelijk dat de economische gevolgen beperkter waren dan in eerste instantie verwacht. Daarnaast was er meer tijd om gerichte steunmaatregelen vorm te geven ter vervanging van generieke. Tot slot werden de macro-economische kosten van de steunmaatregelen steeds groter.¹³ Nadat vrijwel alle coronabestrijdingsmaatregelen waren vervallen, liepen in juni 2022 de laatste landelijke steunmaatregelen af.

landelijke regelingen

Al snel na de uitbraak van het coronavirus kondigde het kabinet een pakket economische steunmaatregelen aan. Enkele van de belangrijkste en omvangrijkste maatregelen zijn:

- De *Tijdelijke noodmaatregel overbrugging voor behoud werkgelegenheid (NOW)*. Dit was een tegemoetkoming in de loonkosten, zodat ondernemers bij sterk omzetverlies toch hun personeel konden blijven doorbetalen. Deze regeling werd uitgevoerd door het UWV.¹⁴
- De *Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren COVID-19 (TOGS)* was een eenmalige tegemoetkoming van € 4.000 voor ondernemers in sectoren die het meest waren geraakt door de coronabestrijdingsmaatregelen. De uitvoering was in handen van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).¹⁵
- De *Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL)* gaf financiële ondersteuning aan ondernemers met omzetverlies door de coronabestrijdingsmaatregelen. De regeling werd uitgevoerd door RVO.¹⁶
- De *Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (TOZO)* vulde het inkomen van ondernemers aan tot het sociaal minimum. Deze regeling was een vorm van bijzondere bijstand en werd uitgevoerd door gemeenten.¹⁷

Het Rijk verstreekte ook gerichte steun aan specifieke sectoren, zoals de *Beschikbaarheidsvergoeding OV (BVOV)*. Daarnaast verleende het Rijk via *belastingmaatregelen* belastinguitstel en was er een verzameling van kleinere steunmaatregelen die aanvullend garantie- en borgstellingen bood.¹⁸

¹² Centraal Bureau voor de Statistiek, *Twee jaar coronasteun* (Den Haag: CBS, 2022), 16-17, <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2022/41/twee-jaar-coronasteun>.

¹³ Centraal Planbureau, *Van coronasteun naar generiek beleid* (Den Haag: CPB, 2022), 7-8, <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Coronapublicatie-Van-coronasteun-naar-generiek-beleid.pdf>.

¹⁴ "Coronavirus: kabinet neemt pakket nieuwe maatregelen voor banen en economie", Rijksoverheid, geraadpleegd 26 april 2024, <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/17/coronavirus-kabinet-neemt-pakket-nieuwe-maatregelen-voor-banen-en-economie>.

¹⁵ "Tegemoetkoming schade COVID-19 (TOGS)", Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, geraadpleegd 26 april 2024, <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/togs>.

¹⁶ "Tegemoetkoming Vaste Lasten (TVL)", Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, geraadpleegd 26 april 2024, <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/tvl>.

¹⁷ "Coronavirus: kabinet neemt pakket nieuwe maatregelen voor banen en economie", Rijksoverheid, geraadpleegd 26 april 2024, <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/17/coronavirus-kabinet-neemt-pakket-nieuwe-maatregelen-voor-banen-en-economie>; "Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo)", Vereniging van Nederlandse Gemeenten, geraadpleegd 26 april 2024, <https://vng.nl/rubrieken/onderwerpen/tijdelijke-overbruggingsregeling-zelfstandig-ondernemers-tozo>.

¹⁸ Voor een volledig overzicht van alle nog lopende en gesloten financiële regelingen, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-financiële-regelingen/overzicht-financiële-regelingen>.

2-3 gemeentelijke steunmaatregelen

economische maatregelen

De gemeente Rotterdam voerde vanaf het begin van de coronaperiode economische steunmaatregelen, naast die van het Rijk. Al voordat bedrijven – tijdelijk – hun deuren moesten sluiten, riep de Rotterdamse gemeenteraad in een motie op “te monitoren welke vragen en behoeften er zijn bij Rotterdamse ondernemers” en “indien nodig met maatregelen te komen [...] om de lokale middenstand overeind te houden”.¹⁹ Ondernemers en zzp'ers kregen onder meer uitstel van betaling voor de gemeentelijke heffingen en de gemeente zette in op uitbreiding van informatievoorziening aan hen.²⁰

Uiteindelijk heeft de gemeente Rotterdam voor tientallen miljoenen euro's aan economische coronasteun geboden. Deze steun bestond grofweg uit subsidies, leningen en coulance:

- Een groot deel van de **subsidies** betrof steun aan instellingen en amateurverenigingen op het gebied van sport en cultuur.
- Er zijn specifieke **leningen** aangeboden, bijvoorbeeld aan Ahoy (à €2,4 mln.) en Blijdorp (à €10 mln.).²¹
- De gemeente bood steun door coulanter om te gaan met verplichtingen van ondernemers. Dit omvatte niet alleen belastinguitstel, maar ook bijvoorbeeld korting of opschorting van huur en de versoepeling van subsidievereisten. De gemeente noemt dit **coulance**.²²

maatschappelijke maatregelen

Daarnaast heeft de gemeente maatschappelijke steun aan burgers geboden. Voor een deel gebeurde dit op basis van bestaande regelingen. Er zijn bijvoorbeeld extra uitgaven gedaan in het kader van bijzondere bijstand en maatschappelijke opvang. Ook heeft de gemeente nieuwe steunmaatregelen getroffen. Zo zijn leerlingen geholpen met laptops en wifi-hotspots tijdens schoolsluitingen. En is er noodopvang georganiseerd voor kinderen van ouders in cruciale beroepen en kwetsbare kinderen.²³ Een doel van dit onderzoek is om tot een overzicht van de genomen maatschappelijke steunmaatregelen te komen.

rollen

De gemeente Rotterdam voerde deze steunmaatregelen vanuit verschillende rollen. Zo was de gemeente **uitvoerder** van de landelijke vastgestelde TOZO-regeling. Bij andere steunmaatregelen, zoals de Tijdelijke Ondersteuning Noodzakelijke Kosten (TONK)-regeling en de sport- en cultuursubsidies, stelde het Rijk financiële middelen ter beschikking die de gemeente verder **invulde**. Ook waren er maatregelen waarbij de gemeente zelf het **beleidsinitiatief** had. Daarnaast trad de gemeente op vanuit een

¹⁹ Narsingh Balwantsingh en Dennis Tak, “Motie: Zekerheid voor de middenstand,” Gemeenteraad Rotterdam, 20bb3443 (2020).

²⁰ Barbara Kathmann, “Wethoudersbrief Kathmann over brief aan de Rotterdamse ondernemers inzake gevolgen Coronavirus,” Gemeenteraad Rotterdam (Wethoudersbrief, 20bb3690 en bijlage 20bb3689, 19 maart 2020).

²¹ Gemeenteraad Rotterdam, “Wensen en bedenkingen leningsfaciliteit Ahoy B.V.,” Gemeenteraad Rotterdam, (Raadsbesluit 20bb16767, 12 november 2020); Gemeenteraad Rotterdam, “Verlenen noodsteun aan Stichting Koninklijke Rotterdamse Diergaarde (Diergaarde Blijdorp),” Gemeenteraad Rotterdam, (Raadsbesluit 20bb15499, 15 oktober 2020).

²² Gemeente Rotterdam, *Beleidskader Coronasteun 2021*, 6-7.

²³ “Effecten en maatregelen Covid-19”, Gemeente Rotterdam, geraadpleegd op 15 april 2024, <https://www.watdoetdegemeente.rotterdam.nl/jaarstukken2020/paragrafen/bedrijfsvoering/08-corona/>.

private rol wanneer zij korting bood aan huurders van gemeentelijk vastgoed. Tot slot trad de gemeente bij belastinguitstel op vanuit haar rol als **belastinginnehmer**.

beleidskader coronasteun 2021

De gemeente had al regelmatig coronasteun geboden toen de gemeenteraad het 'Beleidskader Coronasteun 2021' op 8 april 2021 vaststelde. Het kader moest een leidraad bieden voor steunverlening. Zo waren belangrijke algemene uitgangspunten dat "dubbelen in steun en/of coulance zowel landelijk als lokaal zoveel mogelijk voorkomen moet worden". Ook gold dat "het bestuur en toezicht van organisaties, die zij steunt, plaatsvindt conform de daarvoor geldende regels, statuten en reglementen".²⁴ Daarnaast werd in specifiekere uitgangspunten vastgesteld welke organisaties voor steun in aanmerking zouden komen en welke vormen van steun er geboden konden worden.²⁵

Bij vaststelling van het beleidskader gaf de gemeenteraad het kader een looptijd tot 31 december 2021.²⁶ Het beleidskader is daarna niet verlengd. Volgens de wethouder liepen de meeste regelingen in 2021 af en was het voor de steunmaatregelen die doorliepen in 2022 niet nodig om het beleidskader te verlengen.²⁷

2-4 evaluaties

Veel landelijke economische coronasteunmaatregelen uit de coronaperiode worden (of zijn) geëvalueerd. Het Centraal Planbureau (CPB) heeft initiële analyses gedaan van het algehele steunbeleid.²⁸ Daarnaast zijn er onder meer studies en syntheses gepubliceerd over de TOZO en TONK-regeling en de vormgeving van de coronasteun aan de cultuursector.²⁹ Een kamerbrief uit 2023 geeft een overzicht van alle geplande landelijke evaluaties.³⁰

Er wordt over het algemeen positief teruggekeken op het doelbereik met deze landelijke steunmaatregelen. Het CPB concludeerde dat de steunmaatregelen de economische schade hebben beperkt.³¹ Na verloop werd het steunbeleid echter minder efficiënt, omdat steun indirect de economische activiteit remde terwijl de onzekerheid rondom de crisis afnam. Een belangrijke afweging in de vormgeving van het beleid was die tussen snelheid en doelbereik enerzijds en rechtmatigheid en doelmatigheid anderzijds.³²

²⁴ Ibid, 5-6.

²⁵ Ibid, 7-8.

²⁶ Jeroen Postma, Jan-Willem Verheij en Robert Simons, "Amendement toevoegen einddatum beleidskader coronasteun 2021," Gemeenteraad Rotterdam, 21bb4743 (2021).

²⁷ Arjan van Gils, "Afdoeningsvoorstel wethouder Van Gils toezeggingen 21bb4459 en 21bb13594 over evaluatie beleidskader coronasteun," Gemeenteraad Rotterdam, (Wethoudersbrief 21bb13700, 3 november 2021).

²⁸ Centraal Planbureau, *Economische analyse steunpakket 2020* (Den Haag: CPB, 2021), <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-Economische-analyse-steunpakket-2020.pdf>

²⁹ Carola Schouten, "Kamerbrief Noodpakket banen en economie," Tweede Kamer (Kamerbrief, 35 420 nr. 530 en blg-1123665, 16 januari 2024); Kohnstamm Instituut, Andersson Elffers Felix en SEO economisch onderzoek, *Coronasteun cultuursector: een synthesesstudie* (Amsterdam: SEO, 2023), <https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2023/06/2023-48-Evaluatie-coronasteun-cultuursector-definitief.pdf>.

³⁰ Sigrid Kaag, Micky Adriaansens en Karien van Gennip, "Noodpakket banen en economie," Tweede Kamer (Kamerbrief, 35 420 nr. 521 en blg-1115711, 3 maart 2023).

³¹ Centraal Planbureau, *Economische analyse steunpakket 2020*, 1.

³² Centraal Planbureau, *Een economische analyse van de Tozo-regeling* (Den Haag: CPB, 2023), 1, <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Publicatie-Een-economische-analyse-van-de-Tozo-regeling.pdf>; Nationale Ombudsman, Knelpuntenanalyse coronasteunmaatregelen zzp'ers en kleine

Ook de gemeente Rotterdam heeft teruggeblikt op enkele lokale coronasteunmaatregelen. Zo heeft de gemeente deelgenomen aan een dieptestudie binnen de synthesestudie coronasteun cultuursector.³³ De afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI), de onderzoeksafdeling van de gemeente, heeft het gebruik van de TOZO en TONK-regeling in Rotterdam bestudeerd.³⁴ Daarnaast heeft de Ombudsman Rotterdam-Rijnmond de binnengekomen klachten in de coronaperiode in kaart gebracht.³⁵

Tot slot zijn er verschillende evaluaties en adviezen gepubliceerd met betrekking tot de lokale beleidsvorming in de coronaperiode. Zo heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) op verzoek van de Tweede Kamer de bestuurlijke en financiële gevolgen van corona voor gemeenten bestudeerd. De ROB concludeerde onder andere dat Nederland lang in crisismodus heeft verkeerd, met gevolgen voor de bestuurlijke verhoudingen en de lokale democratie.³⁶ Daarnaast hebben verschillende gemeentelijke rekenkamers onderzoek gedaan; onder meer naar welke coronasteunmaatregelen gemeenten hebben genomen en hoe deze tot stand zijn gekomen.³⁷

2-5 bestuurlijke en ambtelijke verantwoordelijkheid

De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het gemeentelijke coronasteunbeleid en de coronasteunmaatregelen lag bij het college van burgemeester en wethouders.³⁸ De burgemeester was daarbij ook verantwoordelijk voor de regionale coronabestrijdingsmaatregelen vanuit zijn rol als voorzitter van de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond. Er was een bestuurlijk regieteam ingesteld bestaande uit de wethouder Handhaving, Buitenruimte, Integratie en Samenleven, de wethouder Economie, Wijken en Kleine Kernen en de wethouder Financiën, Organisatie, Haven en Grote Projecten. Dit onderzoek valt onder de portefeuille van de wethouder van Haven, Economie, Horeca en Bestuur (wijken en kleine kernen).

De ambtelijke verantwoordelijkheid lag bij de concerndirectie. Er was een ambtelijk regieteam ingesteld dat viel onder het cluster Bestuurs- en Concernondersteuning (BCO) en er was een speciale Staf Gemeentesecretaris Corona ingesteld om te sturen op de voortgang van de aanpak.³⁹ Het regieteam was verantwoordelijk voor het organiseren van de aanpak en ondersteunde het bestuur en het concern. Voor de uitvoering en verdere besluitvorming werden de bestaande ambtelijke processen zo veel mogelijk aangehouden.

ondernemers (Den Haag, Nationale Ombudsman, 2021), 5, https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/bijlage/Knelpuntenanalyse%20steunpakket%20ondernemers_0.pdf.

³³ Kohnstamm Instituut, Andersson Elffers Felix en SEO economisch onderzoek, *Coronasteun cultuursector: een synthesestudie*.

³⁴ Gemeente Rotterdam, *Zoektocht naar herstel: onderzoek naar de gevolgen van de coronacrisis voor Rotterdamse zelfstandigen* (Rotterdam: Gemeente, 2021), <https://onderzoek010.nl/handlers/ballroom.ashx?function=download&id=689>.

³⁵ Ombudsman Rotterdam Rijnmond, *Klachtbehandeling in tijden van een pandemie: een onderzoek naar klachtbehandeling door de gemeente Rotterdam en de gemeentelijke ombudsman* (Rotterdam: Ombudsman, 2020), <https://orr.nl/web/uploads/2020/10/Rapport-klachtbehandeling-in-tijden-van-een-pandemie.pdf>.

³⁶ Raad voor het Openbaar Bestuur, *Van crisis naar opgave: over de blijvende gevolgen van de coronapandemie voor gemeenten en openbare lichamen in Caribisch Nederland*, 34-37.

³⁷ Dit betreft onder andere een gebundeld onderzoek van de Rekenkamers Arnhem, Breda, Tilburg en de Rekenkamercommissie Oss en onderzoeken van de Delftse Rekenkamer, de Rekenkamer Dordrecht, de Rekenkamercommissie Katwijk, en de Rekenkamer 's-Hertogenbosch.

³⁸ Gemeente Rotterdam, *Structuur interne organisatie gemeente Rotterdam COVID-19*, 14 februari 2024.

³⁹ Ibid.

3 doelstelling, hoofdvraag en deelvragen

3-1 doelstelling

Met dit onderzoek wil de rekenkamer inzicht geven in de economische en maatschappelijke steunmaatregelen die de gemeente Rotterdam heeft geformuleerd tijdens de coronaperiode, hoe de maatregelen tot stand zijn gekomen, in hoeverre deze maatregelen passend waren, of de doelen zijn bereikt en wat de gemeente daarvan kan leren voor een volgende crisis.

De centrale onderzoeksvraag luidt:

In hoeverre zijn het economische en maatschappelijke coronasteunbeleid en de coronasteunmaatregelen van de gemeente Rotterdam passend vormgegeven, zijn de doelen bereikt en heeft de gemeente daarvan geleerd?

De onderzoeksvraag is uitgewerkt in zes deelvragen:

- 1 In hoeverre formuleerde de gemeente Rotterdam in zijn coronasteunbeleid zorgvuldig gedefinieerde beleidsdoelen?
- 2 Op welke wijze zijn de beleidsdoelen inzake coronasteunbeleid en -maatregelen tot stand gekomen en in hoeverre was de raad daarbij kaderstellend?
- 3 Welke economische en maatschappelijke coronasteunmaatregelen heeft de gemeente Rotterdam gevoerd?
- 4 Hoe en op basis van welke afwegingen zijn de coronasteunmaatregelen van de gemeente Rotterdam tot stand gekomen?
- 5 In hoeverre sluiten de economische en maatschappelijke coronasteunmaatregelen aan op de gestelde beleidsdoelen en zijn de economische beleidsdoelen bereikt?
- 6 In hoeverre heeft de gemeente voldoende geleerd van de wijze waarop het coronasteunbeleid en de -maatregelen tot stand zijn gekomen?

3-2 afbakening en scope onderzoek

Hieronder bakenen we de belangrijkste begrippen uit onze onderzoeksvragen af.

periode

De onderzochte periode beslaat het begin van de coronaperiode (februari 2020) tot en met eind 2022. De eerste steunmaatregelen werden in maart 2020 genomen. In de loop van 2022 werden de lokale steunmaatregelen grotendeels stopgezet of sterk afgebouwd. Bovendien richtte het gemeentelijke economisch en maatschappelijk beleid zich in 2023 vooral op de hogere energieprijzen en vluchtelingenstroom veroorzaakt door de oorlog in Oekraïne.

economisch en maatschappelijk

Dit onderzoek richt zich op het lokale economische en maatschappelijke beleid. Daarbinnen bekijkt het de steunmaatregelen die zijn gevoerd om de gevolgen van corona, en de bestrijding daarvan, te beperken. Gemeenten voeren zowel economisch beleid gericht op het versterken van de lokale economie als sociaal(economisch) beleid in brede zin. Dit maatschappelijke beleid vloeit voort uit de verschillende taken die de gemeente heeft in het sociaal domein, zoals in het kader van armoedebestrijding en zorg.

Dat betekent dat we maatregelen gericht op het beschermen van de volksgezondheid en de handhaving daarvan buiten beschouwing laten. Deze vielen grotendeels onder verantwoordelijkheid van de veiligheidsregio's. Bovendien is dit beleid al grondig onderzocht door onder meer de Onderzoeksraad voor Veiligheid.⁴⁰

gemeentelijk beleid

Dit onderzoek richt zich op de steunmaatregelen die door de gemeente Rotterdam zijn genomen. Na het uitbreken van corona in Nederland heeft het Rijk maatregelen genomen, vooral gericht op inkomensondersteuning en steun aan ondernemers. Voor een deel deed het Rijk de uitvoering van die maatregelen via uitvoeringsorganisaties (via bijvoorbeeld het UWV en de RVO). Voor een deel namen de gemeenten de uitvoering op zich, bijvoorbeeld via de bestaande structuren voor bijzondere bijstand. Hoewel deze landelijke steunmaatregelen belangrijk waren voor het herstel van de economie en maatschappij, laten we deze in ons onderzoek buiten beschouwing. De gemeente was bij deze maatregelen namelijk vooral als uitvoerder betrokken.

beleidsdoelen

Dit onderzoek bestudeert de economische en maatschappelijke beleidsdoelen die de gemeente zich heeft gesteld om de gevolgen van corona, en de bestrijding daarvan, te beperken. Zo schetste het beleidskader coronasteun de doelen waarop het economische beleid was gericht.⁴¹ Het is waarschijnlijk dat niet alle beleidsdoelen geëxpliciteerd zijn. In dat geval, proberen we de impliciete beleidsdoelen te achterhalen. Waar relevant kunnen we hiertoe algemene economische en maatschappelijke beleidsdoelen, die de gemeente reeds voor de coronaperiode had geformuleerd, gebruiken.

De coronasteun richtte zich voornamelijk op de korte termijn. Er waren acute problemen die opgelost moesten worden met deze maatregelen. Tegelijkertijd hebben de maatregelen gevolgen op de middellange termijn. Dit onderzoek bestudeert daarom ook beleidsdoelen op de middellange termijn.

coronasteunmaatregelen

De gemeente heeft met verschillende steunmaatregelen invulling gegeven aan haar beleidsdoelen. Zo beschrijft het beleidskader coronasteun 2021 drie typen maatregelen waarmee economische coronasteun is geboden. Ten eerste *steun*, bijvoorbeeld als subsidie, lening, eenmalige uitkering of korting. Ten tweede *coulance*, waarbij de gemeente versneld aan derden betaalt of juist vertraagd verschuldigde betalingen int, zoals voor huur of belastingen. En ten derde *hulp*, zoals het verstrekken van (vrijblijvende) adviezen en het ruimte bieden voor ideeën.⁴² Dit onderzoek omvat al deze typen steunmaatregelen.

We definiëren coronasteunmaatregelen als door de gemeente genomen maatregelen ter compensatie van de economische of maatschappelijke impact van corona, en de bestrijding daarvan, of ter stimulering van herstel uit de coronaperiode. Buiten deze afbakening vallen organisatorische maatregelen die de gemeente heeft genomen om de uitvoering van haar dienstverlening doorgang te laten vinden en maatregelen

⁴⁰ Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Aanpak coronacrisis – Deel 1: tot september 2020*. Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Aanpak coronacrisis - Deel 2: september 2020 - juli 2021*. Onderzoeksraad voor Veiligheid, *Aanpak coronacrisis - Deel 3: januari 2020 – september 2022*.

⁴¹ Gemeente Rotterdam, *Beleidskader Coronasteun 2021*, 8-9.

⁴² *Ibid.*, 6-7.

gericht op het bevorderen van de informatievoorziening ten aanzien van corona(steen)maatregelen.

vormgeving

Een kernvraag van dit onderzoek is in hoeverre het lokale steunbeleid en de steunmaatregelen passend zijn vormgegeven. Daarmee beoogt dit onderzoek inzicht te geven in de ambtelijke en bestuurlijke processen die hebben geleid tot het gevoerde economische en maatschappelijke beleid en de ingevoerde coronasteunmaatregelen. Hierbinnen bestudeert dit onderzoek de rollen die de ambtenarij, het college en de raad hebben vervuld.

doelbereik

Dit onderzoek evalueert het doelbereik van de lokale coronasteunmaatregelen. Dat betekent dat dit onderzoek evalueert of de gestelde beleidsdoelen behaald zijn. Dat biedt inzicht in de vraag of de lokale en landelijke maatregelen tezamen voldoende waren om deze doelen te bereiken.

De doelbereikanalyse richt zich specifiek op de economische coronasteunmaatregelen. Deze maatregelen hadden de grootste financiële omvang. De economische steunmaatregelen zijn daarbij grotendeels door het college genomen met een overkoepelend beleidskader.

Dit betreft nadrukkelijk geen causale analyse. We weten immers niet wat er zonder deze maatregelen gebeurd zou zijn. Bovendien zijn er gelijktijdig uitgebreide landelijke steunmaatregelen genomen. Het is daarom niet mogelijk te bepalen of en in hoeverre dit doelbereik een gevolg is van het door Rotterdam gevoerde beleid.

De rekenkamer zal een lichte toets uitvoeren om in grote lijnen te beoordelen of de gestelde doelen zijn bereikt. Daarbij wordt waar mogelijk gebruikgemaakt van bestaande sturingsinformatie en dossiers. Deze aanpak past bij het eenmalige karakter van de steunmaatregelen. Bovendien zal, gegeven de beschrijvende en niet-causale aard, een zwaardere toets normaliter niet resulteren in meer of betere inzichten in de uitwerking van de maatregelen.

3-3 normenkader

Een deel van de onderzoeksvragen is beschrijvend en een deel is oordelend van karakter. Voor oordelende vragen hanteert de rekenkamer normen. Hieronder is per deelvraag een uitwerking gegeven van de te hanteren normen. Wanneer hiervoor aanleiding is, worden normen in de loop van het onderzoek aangevuld en/of aangescherpt.

Bij de oordeelsvorming wordt rekening gehouden met de omstandigheden. Rekenkameronderzoek bestudeert wat er is gebeurd en toetst of dit voldoet aan de gestelde normen. Vervolgens velt de rekenkamer hier een oordeel over. Bij die beoordeling is niet alleen van belang in hoeverre aan de relevante normen is voldaan, maar ook wat de omstandigheden waren. Zo kan het te billijken zijn dat in een acute crisis niet volledig aan normen wordt voldaan en kan het juist zwaarder worden opgenomen wanneer normen niet gehaald worden na eerdere waarschuwingen.

- 1 *In hoeverre formuleerde de gemeente Rotterdam in zijn coronasteunbeleid zorgvuldig gedefinieerde beleidsdoelen?*

Deelvraag 1 is deels beschrijvend en deels oordelend. Voor de beantwoording wordt een feitelijke beschrijving gegeven van de beleidsdoelen van de gemeente Rotterdam. Daarnaast wordt de zorgvuldigheid van de formulering van beleidsdoelen getoetst. Gangbare normen richten zich op de vraaggerichtheid en duidelijkheid van het beleid.⁴³ De rekenkamer hanteert (voorlopig) de volgende normen:

- Het beleid sluit aan op vragen en problemen vanuit de samenleving.
- De beleidsdoelen zijn SMART-C geformuleerd, dat wil zeggen specifiek, meetbaar, afgestemd, realistisch, tijdgebonden en consistent.⁴⁴

- 2 *Op welke wijze zijn de beleidsdoelen inzake coronabeleid en -steunmaatregelen tot stand gekomen en in hoeverre was de raad daarbij kaderstellend?*

Deelvraag 2 is deels beschrijvend en deels oordelend. Voor de beantwoording wordt een feitelijke beschrijving gegeven van de totstandkoming van de beleidsdoelen en kaderstellende rol van de raad in dit proces. Daarnaast wordt een oordeel gegeven over de wijze van totstandkoming. De rekenkamer hanteert (voorlopig) de volgende norm:

- De beleidsdoelen zijn democratisch tot stand gekomen, met inachtneming van de kaderstellende rol van de raad.

- 3 *Welke economische en maatschappelijke coronasteunmaatregelen heeft de gemeente Rotterdam gevoerd?*

Deelvraag 3 is beschrijvend. Voor de beantwoording wordt een feitelijke beschrijving gegeven van de coronasteunmaatregelen.

- 4 *Hoe en op basis van welke afwegingen zijn de coronasteunmaatregelen van de gemeente Rotterdam tot stand gekomen?*

Deelvraag 4 is beschrijvend. Voor de beantwoording wordt een feitelijke beschrijving gegeven van hoe de coronasteunmaatregelen tot stand kwamen en wat de aard was van de afwegingen.

- 5 *In hoeverre sluiten de economische en maatschappelijke maatregelen aan op de gestelde beleidsdoelen en zijn de economische beleidsdoelen bereikt?*

Deelvraag 5 is oordelend. Met de beantwoording van deze vraag wordt een oordeel gegeven over aansluiting van de maatregelen op de beleidsdoelen (passendheid) en over de realisatie. De rekenkamer hanteert (voorlopig) de volgende normen:

- De maatregelen hebben potentieel of bewezen effect op het behalen van het geformuleerde doel.
- Beoogde prestaties en uitkomsten zijn gerealiseerd.
- De bereikte doelgroep is geholpen.

⁴³ Algemene Rekenkamer, *Handleiding Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoek* (Den Haag: Algemene Rekenkamer, 2023), 47-48, <https://www.rekenkamer.nl/binaries/rekenkamer/documenten/brochures/2023/10/02/handleiding-doelmatigheids--en-doeltreffendheidsonderzoek/Handleiding+DDO.pdf>.

⁴⁴ Ibid, 48.

De normen op het gebied van doelbereik richten zich op de vraag of de bereikte doelgroep is geholpen. Dit past bij de focus van het onderzoek die ligt op steunmaatregelen en niet op de informatievoorziening vanuit de gemeente. In hoeverre de gemeente de doelgroep heeft weten te bereiken komt alleen impliciet aan bod wanneer de algehele prestaties en uitkomsten geëvalueerd worden.

6 *In hoeverre heeft de gemeente voldoende geleerd van de wijze waarop het beleid en de maatregelen tot stand zijn gekomen?*

Deelvraag 6 is oordelend. Met de beantwoording van deze vraag wordt een oordeel gegeven over het lerend vermogen van de gemeente ten aanzien van het gehele beleidsproces. Gangbare normen op het gebied van lerend vermogen richten zich op het evaluatiesysteem, de verantwoording en de organisatie van het leren.⁴⁵ De rekenkamer hanteert (voorlopig) de volgende normen:

- Het beleid is of wordt geëvalueerd.
- Het beleidsproces is of wordt geëvalueerd.
- De gemeente trekt lessen voor de toekomst uit reflecties op de prestaties.
- Er zijn stappen genomen om deze lessen te borgen.
- Er is verantwoording afgelegd aan de raad over het gevoerde beleid.

De normen op het gebied van lerend vermogen betreffen geen inhoudelijke evaluatie van beleid of maatregelen. Uitkomsten van eventuele (interne) evaluaties van maatregelen kunnen wel in het kader van deelvraag 5 bestudeerd worden.

⁴⁵ Ibid, 54-55.

4 methode en plan van aanpak

4-1 overzicht

Dit onderzoek gebruikt verschillende methoden om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden. In tabel 4-1 staat een overzicht van de gehanteerde methoden per deelvraag.

tabel 4-1: methoden

onderzoeksvraag	methode
1 In hoeverre formuleerde de gemeente Rotterdam in zijn coronasteunbeleid zorgvuldig gedefinieerde beleidsdoelen?	<ul style="list-style-type: none"> • documentstudie • interviews ambtenaren • interviews experts
2 Op welke wijze zijn de beleidsdoelen inzake coronabeleid en -steunmaatregelen tot stand gekomen en in hoeverre was de raad daarbij kaderstellend?	<ul style="list-style-type: none"> • documentstudie • interviews ambtenaren • interviews oud-raadsleden • interviews experts
3 Welke economische en maatschappelijke coronasteunmaatregelen heeft de gemeente Rotterdam genomen?	<ul style="list-style-type: none"> • documentstudie • interviews ambtenaren
4 Hoe en op basis van welke afwegingen zijn de coronasteunmaatregelen van de gemeente Rotterdam tot stand gekomen?	<ul style="list-style-type: none"> • documentstudie • interviews ambtenaren
5 In hoeverre sluiten de economische en maatschappelijke maatregelen aan op de gestelde beleidsdoelen en zijn de economische beleidsdoelen bereikt?	<ul style="list-style-type: none"> • documentstudie • literatuurstudie • dossieronderzoek
6 In hoeverre heeft de gemeente voldoende geleerd van de wijze waarop het beleid en de maatregelen tot stand zijn gekomen?	<ul style="list-style-type: none"> • documentstudie • interviews ambtenaren

4-2 methoden per deelvraag

deelvraag 1 (zijn de beleidsdoelen zorgvuldig gedefinieerd)

Voor de beantwoording van deelvraag 1 beoordeelt de rekenkamer op basis van documentstudie de geformuleerde beleidsdoelen. Relevant daarbij is het beleidskader coronasteun 2021. Mogelijk zijn de beleidsdoelen niet volledig vastgesteld. Dan wordt de documentstudie aangevuld met informatie uit interviews en een studie van algemenere, relevante beleidsdoelen die niet specifiek zijn geformuleerd in reactie op corona, of de bestrijding daarvan. Interviews met experts leveren tot slot input om te beoordelen welke mate van zorgvuldigheid op welk moment in de crisis verwacht mag worden.

deelvraag 2 (hoe zijn de beleidsdoelen tot stand gekomen)

Om de beleidsprocessen te beschrijven die hebben geleid tot de beleidsdoelen en maatregelen, houdt de rekenkamer interviews met betrokken ambtenaren en bestudeert het de beschikbare documenten. Het doel hiervan is om inzicht te bieden in de beleidsorganisatie die in de coronaperiode is opgezet en op de manier waarop besluiten tot steunmaatregelen zijn genomen.

De rekenkamer zal een documentstudie uitvoeren om te onderzoeken welke rol de Rotterdamse gemeenteraad had in het formuleren van beleidsdoelen. Hierbij zullen onder andere de relevante notulen van raads- en commissievergaderingen en andere raadsdocumenten bestudeerd worden. Ook wil de rekenkamer de ervaringen van raadsleden in kaart brengen. Daarvoor denkt de rekenkamer vooralsnog aan interviews met oud-raadsleden die tijdens de coronaperiode in de gemeenteraad zaten. Het doel van deze interviews is een beeld te schetsen van de rol die de raad heeft vervuld en de ruimte die zij daarbij ervoer. Interviews met experts leveren tot slot input om te beoordelen in welke mate deze kaderstellende rol op welk moment in de crisis verwacht mag worden van de raad.

deelvraag 3 (welke coronasteunmaatregelen nam de gemeente)

Voor de beantwoording van deelvraag 3 beschrijft de rekenkamer op basis van documentstudie de steunmaatregelen die geformuleerd zijn in reactie op corona en de bestrijding daarvan. De documentstudie wordt waar nodig aangevuld met informatie uit interviews met ambtenaren.

deelvraag 4 (hoe en op basis waarvan nam de gemeente coronasteunmaatregelen)

Om te beschrijven hoe en op basis waarvan de gemeente coronasteunmaatregelen nam, zal de rekenkamer een documentstudie uitvoeren. Waar mogelijk worden bestaande documenten gebruikt om te duiden op basis van welke soorten overwegingen de maatregelen zijn genomen. De informatie wordt verder aangevuld met interviews met ambtenaren die betrokken waren bij het beleidsproces en de vormgeving van de maatregelen.

deelvraag 5 (sluiten de maatregelen aan bij de doelen en zijn deze bereikt)

Om te beantwoorden in hoeverre de genomen steunmaatregelen passen bij de gestelde doelen wordt informatie uit deelvragen 1, 3 en 4 gecombineerd. Daarbij wordt gekeken op basis van welke beleidstheorieën maatregelen zijn genomen en of deze aansloten op de gestelde doelen. Indien zulke beleidstheorie niet beschikbaar is, kan de rekenkamer een inschatting maken van de aansluiting van de maatregelen op de doelen op basis van wetenschappelijke literatuur en/of sociaalwetenschappelijke inzichten.

Om vervolgens te beoordelen in hoeverre de doelen van de economische steunmaatregelen zijn bereikt, worden zowel prestaties als uitkomsten beschreven. In eerste instantie wordt hiervoor gekeken naar monitoringsinformatie van de gemeente Rotterdam. Deze informatie wordt aangevuld met een dossierstudie van de bij de gemeente en ondernemersloketten binnengekomen signalen van ondernemers over de maatregelen. Mogelijk kan op basis van deze gegevens niet voldoende kan worden beoordeeld welke ervaringen ondernemers hadden met de economische maatregelen. In dat geval overweegt de rekenkamer om aanvullend informatie te verzamelen onder ontvangers van steunmaatregelen, bijvoorbeeld via een enquête of interviews.

deelvraag 6 (is er voldoende geleerd)

Om te beoordelen in hoeverre de gemeente heeft geleerd, wordt gekeken op welke wijze het beleid en het beleidsproces zijn geëvalueerd. Dit gebeurt op basis van documentstudie en interviews met betrokken ambtenaren. Daarbij wordt ook geëvalueerd in welke mate de hieruit geleerde lessen zijn geborgd.

Om vervolgens te beoordelen in hoeverre er verantwoording is afgelegd aan de Rotterdamse gemeenteraad zal een documentstudie worden uitgevoerd. Daarbij zullen onder andere de relevante notulen van raads- en commissievergaderingen en andere raadsdocumenten worden bestudeerd.

5 organisatie, planning en privacy

5-1 organisatie

Het onderzoeksteam bestaat uit:

- Timo Lambregts (projectleider);
- Marieke Vennevertloo (onderzoeker); en
- Nikki Catlender (junior onderzoeker).

5-2 planning en proces

De uitvoering van het onderzoek zal in mei 2024 starten. De bevindingen uit het onderzoek worden in een concept nota van bevindingen vastgelegd. De rekenkamer stelt de gemeente in de gelegenheid hierop te reageren door de concept-nota van bevindingen voor ambtelijk wederhoor aan te bieden. Na verwerking van de ambtelijke reactie stelt de rekenkamer een bestuurlijke nota op. Daarin presenteert de rekenkamer de conclusies en aanbevelingen die volgen uit het onderzoek. De bestuurlijke nota zal, met de nota van bevindingen als bijlage, voor wederhoor aan het college van B en W worden voorgelegd. De reactie van het college van B en W wordt samen met het nawoord van de rekenkamer in het definitieve rapport opgenomen. Dit zal naar verwachting in het eerste kwartaal van 2025 aan de raad worden aangeboden.

5-3 privacy

In dit onderzoek zal de rekenkamer verschillende functionarissen van de gemeente Rotterdam en raadsleden interviewen. De persoonsgegevens die in dat kader worden verwerkt, worden zoveel mogelijk beperkt, maar betreffen in elk geval naam, functie en zakelijke contactgegevens. Daarnaast wordt een dossierstudie uitgevoerd. Hiervoor zal verzocht worden de betreffende gegevens anoniem aan te leveren. Voor mogelijk uit te voeren enquêtes geldt dat deze dusdanig worden uitgevoerd dat deelname volledig anoniem plaatsvindt. De gegevens zullen conform de AVG en het daarop gebaseerde privacy-beleid van de rekenkamer worden verwerkt. De rekenkamer zal geen bijzondere persoonsgegevens verwerken.⁴⁶

⁴⁶ Zie: <https://rekenkamer.rotterdam.nl/informatie/omgang-gevoelige-informatie/>.